

Иво Андрич
ВРЕМЕТО НА АНИКА

I

Отдавна са забравени времената, когато Аника воюваше с цялото християнство и с цялата светска и църковна власт, а най-вече с добрунския поп Мелентий. Но някога добре се помнеше и много се говореше за това; и в разговорите като единица мярка се вземаше “времето, когато Аника се беше развилняла”.

В градчето, където мъже и жени си приличат едни на други като овце, става така, че случайността донася по някое дете, както вятърът семе, което да се дръпне, да застърчи над реда и да предизвика нещастия и заблуди, докато и на него не му се подсекат краката и така да се възвърне старият ред.

Баща на Аника беше Маринко Кърноелац, хлебар. Като младеж беше известен с почти женската си хубост, но рано се състари и се занемари преждевременно. Беше около четирийсетгодишен, когато, наглеждайки сливовата си градина от другата страна на реката, хвана в нея селянин, пътник, как със сина си къса сливи. Уби го на място с един кол. Детето избяга. Още същата сутрин заптиетата заловиха Маринко. В Сараево го осъдиха на шест години затвор. Хора, които ходеха тогава в Сараево, разправяха, че го видели да трака с оковите си и да носи с останалите затворници вар на Жута табия. Четири години изкара във Видинския затвор.

Когато се върна, доведе и жена от белия свят, защото първата, от която нямаше деца, беше умряла, докато той лежа в затвора. Продължи си занаята и заживя спокойно, както и преди това нещастие.

Втората му жена, Анджа, беше много по-млада от него, слаба, прегърбена в кръста, с измъчен и смирен поглед, с нещо изискано, чуждо и уплашено в държанието. Хората нито я обичаха, нито я ценяха. На всекики му се струваше, че е намерена в затвора и я наричаха Видинчанката. Маринко напразно се мъчеше да докаже, че не е истина и че тя е дъщеря на някакъв хлебар, при когото работил известно време след затвора.

Това беше Аникината майка. От нея Маринко имаше още едно дете, момче, по-голямо от Аника. То беше белолико, слабо и високо, с усмихнати, чудни очи, но малоумно. Казваше се Лале. Детството прекара край майка си, по-късно помагаше на баща си в занаята; не ходеше с останалите младежи, не пиеше, не пушеше, нито се заглеждаше по момичетата.

Кога се роди Аника и как израсна, никой почти не си спомняше.

Край мълчаливата и недружелюбна майка растеше слабо и високо момиченце, с големи очи, пълни с недоверие и гордост, с уста, която на дребното ѝ лице изглеждаше твърде голяма и винаги готова за плач. Растеше, но само нагоре. Майка ѝ я забраждаше по някакъв особен начин, от което ни най-малко не се виждаше косата ѝ: така детето изглеждаше още по-чудновато и слабо. Цяла наежена и кокалеста, малката вървеше винаги попрегърбена, като че ли се срамуваше сама от височината си, с горделиво стиснати устни и сведен поглед. И съвсем ясно е, че никой не обръщаше внимание на Кърноелчевото момиче, което беше неугледно, рядко излизаше, и то само до дюкяна на баща си и назад.

През дългата и влажна зима, която започна твърде рано, осъмна необикновено Богоявление, не само без лед, но и без сняг. Процесията шляпаше из калта. Хоругвите бляскаха и всички очи примижаваха от подранилото и болнаво слънце. Водата, от която вадеха кръста, беше съвсем без лед, зелена и буйна като през пролетта.

На влизане и излизане от църквата на всекиго направи впечатление Кърноелчевата щерка. Макар и още крехко, онова слабо дългнесто девойче се беше белнало, изправило се и наедряло през зимата; очите ѝ бяха станали по-големи, устата – по-малка. Беше облечена с полушубка от атлаз, с необичайна кройка. Хората се обръщаха след нея. Много от тях разпитваха коя е и чия е тази девойка, която идва сама на църква. Сякаш наистина идваше от друго място, от чужда страна.

А Аника премина през тълпата бавно, с нова крачка и с ново лице, без да гледа нито пред себе си, нито когото и да било от онези, които я гледаха, а право в портата, към която отиваше. На вратата срещна, по-скоро едва не се сблъска, с някакъв мъж. Това беше Михаило Николин, наричан Чужденеца. Малко се посмутиха и се спряха, повече той, отколкото тя, и прекрачиха прага, един до друг, почти в един и същи миг.

Неделята след Богоявление се срещнаха на същата порта, но вече не случайно. Михаило я очакваше и се приближи до нея. А народът, изненадан от бързото и необикновено Аникино преобразяване, се чудеше не по-малко, че Михаило, който не ходеше дори със своите връстнички, я чака и придружава. Градчето не преставаше да говори за Кърноелчевата щерка, която изведнъж се размоми и то така, че да се отличава и по лице, и по облекло от останалите жени.

Но това първо излизане не смути само хората, а и самата Аника. С други очи започна да гледа на всичко около

себе си. И сякаш за първи път забеляза тялото си, почна да го поддържа и да се оглежда.

Пролетта тази година настъпи бавно и капризно. Когато е хубаво времето, Аника излиза на двора, диша дълбоко, мижи с очи; ходенето я изморява, но щом влезе вътре, ползват я тръпки и стаята започва да ѝ се струва студена и мрачна, и пак излиза. А когато слънцето залеза зад дворския зид, потръпваща, тя бяга от сянката, която се удължава, и се качва колкото се може по-нависоко, само и само още веднъж да види слънцето. Когато настъпи студен ден с лапавица и мрачно небе, Аника остава в стаята, запалва печката и сядо до нея, загледана в огъня. Разкопчава се и слага ръка в пазвата си, малко по-надолу, там, където от изпъкналите мимичешки ребра започват да се отделят и издигат гърдите. Тука кожата е изпъната и е най-гладка от цялото тяло. Така с часове притиска с длан това място и гледа огъня и тенджерите на печката като някакви очи, които все ѝ казват нещо и с които все разговаря. А когато я извикат за някаква работа и трябва да извади ръката си, за да излезе от стаята, сепва се отрезняла. После, когато се върне и отново седне до огъня, не може дълго да се намести; струва ѝ се: не може въобще да намери онова място, на което е държала ръката си; сякаш преди малко е изгървала нещо ценно надолу по течението.

Така живееше Кърноелчевата дъщеря, цяла обхваната от мисли за себе си, мълчалива, равнодушна към всички, и ставаше от ден на ден все по-наедрияла и по-хубава. Така минаваше бързо и тайнствено моминското време, лято, есен и пак зима. Всяка неделя и на празник, Аника отиваше на църква, придружавана от някаква бледа и изпита съседка. Отначало Михаилo редовно я чакаше на портата и разменяше с нея по някоя дума. Но постепенно и останалите младежи започнаха да се примъкват. Хубавата и едра девойка, която сега вече съвсем се беше изтеглила от онова

боязливо и слабичко Кърноелчево дете, през следващата зима беше главен предмет на мъжките желаниа и на женските разговори.

Същата зима умря Маринко. Синът му, Лале, пое и продължи занаята. Макар и млад и малоумен, той се оказа добър работник и задържа бащината си клиентела.

Анджа, която дотогава живееше като сянка, още повече се прегърби и отслабна. Дъщеря ѝ, с която никога не се обичаха, нито пък добре се разбираха, беше сега в онази възраст, когато момичетата са саможиви, затворени в себе си, не мислят много-много за родителите си и за останалите. Единственото нещо, което свързваше Видинчанката с този град, не съществуваше вече. Тя престана съвсем да говори. Не плачеше. Само гледаше с някакъв блуждаещ поглед всичко около себе си. Не ѝ трябваше никаква по-особена болест, за да угасне. Умря през лятото, същата година. Аника не беше смъкнала черното, което носеше заради баща си.

За да не бъде само момичето, в къщата им се пресели леля Плема, доведена сестра на покойния Маринко, престаряла, почти сляпа вдовица, с неспокойна и нещастна младост, но това беше толкова отдавна, че никой, та дори и тя самата, не можеше точно да се сети какви са били всичките ѝ нещастия и страдания. Сред тази леля и смахнатия брат живееше сега Аника. Смъртта на родителите ѝ, празнотата, която я заобиколи, черното, което носеше, всичко това само подчертаваше голямата ѝ хубост и нейния необикновен характер.

Беше с една глава по-висока от брат си. И все още растеше и се развиваше. Променяше се непрекъснато. Погледът ѝ се освободи, тъмните ѝ очи добиха теменужен отенък, кожата ѝ ставаше все, по-бяла, движенията ѝ - по-забавени и естествени. Градчето говореше за сватба. За това ѝ говореха, разбира се, и младежите пред църквата. Тя

ги гледаше безразлично, слушате ги спокойно, най-често и най-дълго Михаилo, но сама никога не отговаряше нещо определено. Говореше глухо и дрезгаво, като почти не отваряше правилните си, пълни, но още малко бледи устни. Нейните предимно едносрични думи не оставяха ни най-малък отзвук след себе си, а гаснеха и се заличаваха съвсем, след като ги изговореше. Така, на всекиго в спомена оставаше много по-живо образът ѝ, а не гласът ѝ, онова, което е казала.

Но колкото момичето ставаше по-своенравно и по-тайнствено, толкова повече градчето говореше за сватба, а във връзка с това, още от начало, се споменаваше редовно името на Михаилo.